SHAROF BOSHBEKOVNING “TEMIR XOTIN” ASARIDA IJTIMOIY HAYOT VA AYOL QADRI TALQINI

Termiz davlat pedagogika instituti Tillar fakulteti
1-bosqich talabasi ***Xoliyorova Laylo***
layloxoliyorova90@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zbek dramaturgiyasining taniqli namoyandasi Sharof Boshbekovning “Temir xotin” asaridagi ijtimoiy hayot tasviri, inson qadri, ayol mehnati va oilaviy munosabatlar masalalari tahlil qilinadi. Asarda qishloq hayoti, o‘zbek ayollarining kundalik turmushdagi mashaqqatlari, ularning sabr-toqati va matonati hajviy voqealar orqali yoritilgan. Shuningdek, asardagi obrazlar, xususan, Qo‘chqor, Olimtoy va Alomat obrazlarining xarakter xususiyatlari hamda ularning asar g‘oyasini ochishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi. Muallif kulgi vositasida jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni ko‘rsatib, inson mehnati va ayol qadrini e’zozlashga chaqiradi.

Kalit so‘zlar: Sharof Boshbekov, “Temir xotin”, dramaturgiya, komediya, ayol qadri, ijtimoiy muammo, qishloq hayoti, mehnat, oila, inson qadri.

Аннотация. В данной статье анализируются изображение общественной жизни, ценность человека, женский труд и семейные отношения в произведении известного узбекского драматурга Шарофа Бошбекова «Железная женщина». В произведении посредством комических ситуаций раскрываются трудности повседневной жизни сельских женщин, их терпение и стойкость. Особое внимание уделяется образам Кучкора, Олимтоя и Аломат, их характерам и роли в раскрытии основной идеи произведения. Автор с помощью юмора показывает социальные проблемы общества и призывает уважать человеческий труд и достоинство женщины.

Ключевые слова: Шароф Бошбеков, «Железная женщина», драматургия, комедия, достоинство женщины, социальная проблема, сельская жизнь, труд, семья, человеческое достоинство.

Abstract. This article examines the depiction of social life, human dignity, women's labor, and family relationships in “Temir xotin” (“The Iron Woman”) by the prominent Uzbek playwright Sharof Boshbekov. The work uses humorous situations to portray the hardships of rural women's everyday lives, as well as their patience, endurance, and resilience. Particular attention is paid to the characters of Kochqor, Olimtoy, and Alomat, their individual characteristics, and their roles in conveying the central idea of the play. Through comedy and satire, the author exposes social problems and emphasizes the importance of respecting human labor and women's dignity.

Keywords: Sharof Boshbekov, “Temir xotin”, drama, comedy, women's dignity, social issues, rural life, labor, family, human dignity.

KIRISH

O‘zbek adabiyotida dramaturgiya xalq hayoti, jamiyatdagi o‘zgarishlar va insonlar o‘rtasidagi munosabatlarni badiiy aks ettirishda muhim o‘rin egallaydi. Ayniqsa, komediya janri orqali ijtimoiy muammolarni kulgi vositasida ochib berish, insonlarni o‘z xatti-harakatlari haqida fikrlashga undash mumkin. Shu jihatdan Sharof Boshbekovning “Temir xotin” asari o‘zbek dramaturgiyasida alohida ahamiyatga ega.

Sharof Boshbekov o‘zbek adabiyotida o‘ziga xos uslubga ega bo‘lgan dramaturg va yozuvchilardan biridir. Uning 1989-yilda yaratilgan “Temir xotin” asarida o‘tgan asrning ikkinchi yarmidagi qishloq hayoti, mehnatkash insonlarning turmush sharoiti va, ayniqsa, ayollarning zimmasiga tushgan og‘ir yumushlar tasvirlangan. Asar dastlab komediya sifatida kulgili voqealar asosida qurilgan bo‘lsa-da, uning zamirida jiddiy ijtimoiy va ma’naviy muammolar yotadi.

Dramaturg asarda oddiy qishloq oilasi misolida jamiyatdagi ayrim illatlarni, mehnat taqsimotidagi adolatsizliklarni, ayolning oiladagi o‘rni va unga bo‘lgan munosabatni yoritadi. Shu sababli “Temir xotin” nafaqat kulgi uyg‘otadigan sahna asari, balki o‘quvchi va tomoshabinni chuqur mushohadaga chorlaydigan badiiy asardir.

SHAROF BOSHBEKOV VA “TEMIR XOTIN” ASARINING YARATILISHI

Sharof Boshbekov o‘zbek adabiyoti va dramaturgiyasining rivojiga munosib hissa qo‘shgan ijodkorlardan biridir. U o‘z asarlarida inson xarakteri, jamiyatdagi muammolar,

oilaviy munosabatlar va hayotiy ziddiyatlarni o‘ziga xos yumor va kinoya bilan tasvirlaydi. Adibning “Tushov uzgan tulporlar”, “Eshik qoqqan kim?” kabi sahna asarlari hamda “Temir xotin” komediyasi uning dramaturg sifatidagi mahoratini namoyon etadi.

“Temir xotin” asari 1989-yilda yaratilgan bo‘lib, unda o‘sha davr qishloq hayotining murakkab jihatlari aks ettirilgan. Asar nomining o‘ziyoq ramziy ma’noga ega. “Temir xotin” iborasi bir tomondan, inson mehnatining haddan tashqari og‘irligini, ikkinchi tomondan esa ayollardan kutiladigan cheksiz sabr va chidamni anglatadi. Muallif bu nom orqali ayol zimmasiga yuklangan mas’uliyat va mashaqqatlarning naqadar og‘ir ekaniga e’tibor qaratadi.

Asarning markazida qishloq oilasi hayoti va uning atrofida yuz beradigan voqealar turadi. Olimtoy ismli olim ayol qiyofasidagi robotni yaratadi. Ushbu robotga Alomat nomi beriladi. Olimtoy uni qishloq sharoitida sinab ko‘rish va og‘ir mehnat jarayonlarida foydalanish maqsadida olib keladi. Biroq robotning insonlar bilan munosabati va oilaviy hayotga kirib kelishi kutilmagan kulgili vaziyatlarni yuzaga keltiradi.

Asarning o‘ziga xos jihati shundaki, muallif fantastik unsur — robot obrazidan foydalanib, hayotdagi real muammolarni ochib beradi. Robotning temirdan yaratilgani va jismoniy jihatdan chidamli bo‘lishi ayollarning kundalik hayotda qanday og‘ir mehnat qilayotganini yanada yaqqol ko‘rsatadi. Natijada tomoshabin kulgi ortida yashiringan achchiq haqiqatni anglay boshlaydi.

ASARNING G‘OYAVIY MAZMUNI VA OBRAZLAR TALQINI

“Temir xotin” asarining asosiy g‘oyasi inson qadri, ayol mehnati va jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘liq. Muallif qahramonlar xarakteri va ular o‘rtasidagi suhbatlar orqali oila, mehnat, mas’uliyat hamda insoniy munosabatlar masalasini yoritadi. Asarning asosiy qahramonlaridan biri Qo‘chqor obrazidir. U oddiy qishloq mehnatkashi, traktorchi sifatida tasvirlanadi. Uning hayoti kundalik tashvishlar, moddiy yetishmovchilik va turmush muammolari bilan chambarchas bog‘liq. Qo‘chqor ayrim salbiy odatlarga ega bo‘lsa-da, u orqali muallif oddiy insonning murakkab hayotini ko‘rsatadi. Uning xatti-harakatlari va Alomat bilan munosabatlari ko‘plab kulgili vaziyatlarni keltirib chiqaradi.

Biroq bu kulgi zamirida oilaviy mas’uliyat va insonning o‘z yaqinlariga munosabati haqidagi jiddiy savollar mavjud.

Olimtoy obrazi esa ilm-fan va texnika taraqqiyotini ifodalaydi. U yaratgan robot orqali inson mehnatini yengillashtirishni maqsad qiladi. Ammo uning ixtirosi asar davomida faqat texnik yangilik sifatida emas, balki jamiyatdagi muammolarni ko‘rsatadigan badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Olimtoy va Qo‘chqor o‘rtasidagi suhbatlar ilmiy dunyoqarash bilan oddiy hayotiy tushunchalar o‘rtasidagi farqni ochib beradi.

Alomat obrazi asarning eng muhim ramziy obrazlaridan biridir. U tashqi ko‘rinishidan ayolga o‘xshagan, biroq temirdan yaratilgan robotdir. Alomatning vazifasi og‘ir ishlarni bajarish bo‘lsa-da, uning ishtirokidagi voqealar ayolning jamiyat va oiladagi o‘rni haqida chuqur fikr uyg‘otadi. Robot ham inson kabi mehnat qilishga majbur bo‘layotgan vaziyatlarda ayollar zimmasidagi yumushlarning naqadar ko‘pligi ko‘zga tashlanadi.

Asarda Qo‘chqorning xotini obrazi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Uning oiladagi qiyinchiliklardan charchab, farzandlarini olib ota uyiga ketishi oilaviy munosabatlardagi muammolarni ochib beradi. Bu holat ayolning faqat uy yumushlarini bajaruvchi shaxs emas, balki hurmat, e’tibor va tushunishga muhtoj inson ekanini ko‘rsatadi.

ASARDA AYOL MEHNATI, OILA VA IJTIMOIY MUAMMOLAR TALQINI

Asarning asosiy mazmuniy qatlamlaridan biri o‘zbek ayollarining mehnati va jamiyatdagi mavqei masalasidir. Muallif qishloq ayolining kundalik hayotini tasvirlash orqali uning zimmasiga yuklangan vazifalar naqadar ko‘pligini ko‘rsatadi. Ayol bir vaqtning o‘zida farzand tarbiyasi, uy-ro‘zg‘or ishlari, turli yumushlar va boshqa mas’uliyatlarni bajarishga majbur bo‘ladi. “Temir xotin”dagi kulgili voqealar aslida ayollar hayotidagi jiddiy muammolarni yoritishga xizmat qiladi. Agar temirdan yasalgan robot ham bajarishi qiyin bo‘lgan yumushlarni ayollar yillar davomida bajarib kelayotgan bo‘lsa, demak, bu holat jamiyatda mehnatga va ayolga munosabat masalasini qayta ko‘rib chiqishni talab qiladi. Shu jihatdan asar o‘z davri uchun ham, bugungi kun uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Dramada oilaviy munosabatlar ham alohida o‘rin tutadi. Qo‘chqor va uning xotini o‘rtasidagi kelishmovchiliklar oilada o‘zaro hurmat, mas’uliyat va tushunish qanchalik muhimligini ko‘rsatadi. Oilaning mustahkamligi faqat moddiy ta’minotga emas, balki er-xotinning bir-biriga bo‘lgan munosabati, mehr-oqibati va mas’uliyatiga ham bog‘liq.

Asarda ko‘tarilgan yana bir muhim masala — inson mehnatining qadri. Qishloq mehnatkashlarining tinimsiz ishlashi, biroq shunga qaramay turmush sharoitining og‘irligicha qolishi ijtimoiy adolatsizlik muammosini yuzaga chiqaradi. Demak, “Temir xotin” faqat oilaviy munosabatlar haqida emas, balki inson mehnatiga munosib baho berish zarurati haqida ham hikoya qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Sharof Boshbekovning “Temir xotin” asari o‘zbek dramaturgiyasida ijtimoiy muammolarni hajviy yo‘sinda yoritgan muhim asarlardan biridir. Unda qishloq hayoti, ayollar mehnati, oilaviy munosabatlar va inson qadri kabi dolzarb masalalar badiiy talqin etilgan. Asardagi Qo‘chqor, Olimtoy va Alomat obrazlari orqali muallif jamiyatdagi turli qarashlar, inson xarakteri va texnika taraqqiyotining hayot bilan bog‘liq jihatlarini ochib beradi. Ayniqsa, Alomat obrazi ayol mehnatining naqadar og‘irligini ramziy tarzda ifodalashi bilan ahamiyatlidir.

Asarning eng muhim xulosalaridan biri shuki, ayolning mehnati va sabr-toqatini cheksiz imkoniyat sifatida qabul qilish noto‘g‘ri. Har bir inson hurmat, e’tibor va munosib hayot sharoitiga loyiq. Oilada o‘zaro tushunish va mas’uliyat, jamiyatda esa inson mehnatiga munosib baho berish muhimdir.

Shu sababli “Temir xotin” asari bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. U o‘quvchini kuldirish bilan birga o‘ylantiradi, hayotdagi kamchiliklarni anglashga va insoniy qadriyatlarni e’zozlashga chorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Boshbekov, Sh. *Temir xotin*. Toshkent, 2013.
2. Boshbekov, Sh. *Tanlangan asarlar*. Toshkent.
3. Umurov, H. *Adabiyotshunoslik nazariyasi*. Toshkent: A. Qodiriy nomidagi Xalq merosi nashriyoti, 2004.

4. Mirvaliyev, S. *O‘zbek adiblari*. Toshkent: Fan, 1993.

5. Ergasheva, D. M. “Sharof Boshbekovning ‘Temir xotin’ komediyasida hayot haqiqatlari”. *Science and Education*, 2024.

6. O‘zbekiston Milliy kutubxonasi elektron bazasi. Sharof Boshbekovning “Temir xotin” asari haqidagi ma’lumotlar.

7. “Tragediyani aks ettirgan komediya – ‘Temir xotin’ asari haqida”. Kun.uz, 31.03.2023.